

Marta BURGHARDT

Wadowiccy artyści w świetle archiwaliów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie

Okres międzywojnia zapisał się w historii Wadowic jako czas wyjątkowego rozkwitu literatury oraz sztuk pięknych. Z całą pewnością dużą rolę odegrał Emil Zegadłowicz, który potrafił skupić wokół siebie środowiska artystyczne, odkrywał samorodnych artystów jak np. Jędrzeja Wowrę, biedniejszych wspierał finansowo jak np. Wincentego Bałysa. Wspomagał organizację wystaw rzeźb, obrazów czy grafik, jak to miało miejsce w 1933 i 1934 r. Zegadłowicz powołał do życia czasopismo „Czartak” i pod tą samą nazwą grupę literacką, w ślad za którą powstał „Czartak II”, zrzeszający artystów sztuk plastycznych. Ani wcześniej, ani później tak wielu utalentowanych artystów ze sobą nie współdziałało. Przypadek czy fenomen?

Tradycję studiowania na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie zapoczątkował w 1916 r. Józef Jura, chociaż należy sprecyzować, że już cztery lata wcześniej uczęszczał do ASP do szkoły prof. Teodora Axentowicza, Ludwik Jach, rodem z Krakowa (Podgórze), który dopiero od 1922 r. związał się na trwałe z Wadowicami. W ich ślady w 1926 r. poszedł Michał Kręcioch, rok później Wincenty Bałys, w 1931 r. studia na ASP rozpoczął Roman Brańka, a w 1934 r. Karol Malczyk. Za namową Bałysa również w 1931 r. do Akademii wstąpił Franciszek Suknarowski, a w 1946 r. Karol Pustelnik i Ludwik Jach junior. Nie wszyscy utalentowani plastycznie studenci posiadali pełne wykształcenie średnie wraz ze zdaniem egzaminem maturalnym, stąd przyjmowani byli na Akademię jako studenci nadzwyczajni, ewentualnie po uzupełnieniu wykształcenia zostawali uzwyczajnieni.

Ludwik Jach urodził się w 1892 r. w Podgórzu. Po ukończeniu 3 klas szkoły wydziałowej, w 1912 r. wstąpił na ASP, gdzie zapisał się do szkoły prof. T. Axentowicza. W drugim semestrze I roku studiów otrzymał na wystawie nagrodę, której towarzyszyło także wynagrodzenie pieniężne, niestety nie wiemy za jaką pracę. Został doceniony także w drugim semestrze II roku i uhonorowany zarówno nagrodą pieniężną jak i brązowym medalem. Nauki na ASP pobierał do 1919 r., uzyskując z malarstwa oceny dobre, pięciokrotnie bardzo dobre, a z grafiki ocenę dobrą.

Józef Jura urodzony w 1889 r. w Kętach ukończył Instytut Sztuk Zdobniczych, po czym wstąpił w 1916 r. na ASP do szkoły prof. Konstantego Laszczki. Naukę przerwał w pierwszym semestrze roku akademickiego 1921/22, natomiast w drugim semestrze otrzymał pochwałę za prace

roczne oraz wyróżnienie drugiego stopnia na wystawie dorocznej. Kolejne wyróżnienie, za „Akt”, uzyskał na wystawie w ostatnim roku nauki (1923 r.). Z rzeźby, rysunków wieczornych oraz z kompozycji zazwyczaj był oceniany na ocenę dobrą. Na koniec, 23 czerwca 1923 r. uzyskał następujące oceny: z rzeźby – bardzo dobry, z rysunków wieczornych – dobry, z anatomii – dobry, z perspektywy – bardzo dobry oraz z historii sztuki – dobry.

Michał Kręcioch urodził się 29 września 1900 r. w Choczni, w rodzinie Franciszka i Marii Kręciochów. Jego ojciec zajmował się kupiectwem. Michał ukończył 7 klas szkoły powszechnej, 12-miesięczny kurs Referentów Oświatowych Wojska Polskiego i rok Wolnej Szkoły Malarstwa i Rysunków. Na ASP w Krakowie wstąpił jako student nadzwyczajny w 1926 r., uczęszczał do szkoły ogólnej rysunku prof. Władysława Jarockiego (1926-27), szkoły głównej rysunku prof. Ignacego Pieńkowskiego (1927-29) oraz prof. Wojciecha Weissa (1929-32). Był oceniany jako dobry i bardzo dobry z rysunku, bardzo dobry z rzeźby i rysunków wieczornych, zazwyczaj bardzo dobry z malarstwa oraz bardzo dobry z techniki malarstwa sztalugowego i z perspektywy. Z historii sztuki i grafiki otrzymywał oceny dobre, z krajobrazu dobre i bardzo dobre a z martwej natury bardzo dobre. W 1932 r. uzyskał absolutorium, a 29 października 1935 r. został uzwyczajniony jako absolwent Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Krakowie z roku 1934-1935.

Wincenty Bałys urodził się 6 października 1906 r. w Tomicach w rodzinie Jana Kantego i Marii Bałysów, którzy zajmowali się rolnictwem. Ukończył 5 klas gimnazjum, po czym uczęszczał na prawach studenta nadzwyczajnego na ASP w latach 1927-1932, najpierw do szkoły ogólnej (1927-29), w semestrze letnim 1929 r. do szkoły głównej prof. Konstantego Laszczki, a następnie (1929-1932) szkoły głównej prof. Ksawerego Dunikowskiego. Z rzeźby siedmiokrotnie otrzymał ocenę dobrą, raz dostateczną i w dwóch ostatnich semestrach, dziewiątym i dziesiątym, bardzo dobrą. Z rysunku był oceniany jako dobry, natomiast z rysunku wieczornego raz na bardzo dobry, trzy razy na dobry i 5 razy na dostateczny. Z historii sztuki uzyskał ocenę dobrą i takąż z liternictwa. Na karcie wpisowej, wypełnianej własnoręcznie przez studenta, widnieje dokładny adres zamieszkania rodziców: Wadowice, ul. Podstawie 586, a także miejsce zamieszkania studenta w Krakowie: Bosackie 237, Prądnik Czerwony u Franciszka Witka. Na tej samej karcie w rubryce stosunek do służby wojskowej napisał: odroczenie, kat. „B”.

Roman Brańka przyszedł na świat w rodzinie Wojciecha i Honoraty 11 sierpnia 1911 r. w Wadowicach. Wstąpił do ASP po ukończeniu 7 klas szkoły powszechnej jako student nadzwyczajny, najpierw do ogólnej (1931-32) a następnie (1932-34) do głównej szkoły prof. Ksawerego Dunikowskiego. W karcie wpisowej jako zajęcie ojca podał: emeryt kolejowy, adres rodziców: ul. Młyńska 672. Znajduje się tam także adnotacja, że w całości uiścił opłatę za studia w wysokości 173 zł. Uczył się zaledwie przez 5 semestrów, a na marginesie rubryki przeznaczonej na wyniki szóstego semestru odnotowano: „urlop wojsko”. W trakcie studiów uzyskał następujące

stopnie: z rzeźby u prof. Dunikowskiego pięciokrotnie oceny dobre, z rysunku u prof. Władysława Jarockiego dwukrotnie oceny dobre, z rysunku wieczornego u prof. Kazimierza Sichulskiego noty dostateczne, z liternictwa ocenę bardzo dobrą. Podczas studiów zaliczył także wykłady z historii sztuki.

Franciszek Suknarowski, syn Franciszka i Józefy, urodził się 12 maja 1912 r. w Wadowicach, gdzie ukończył 7 klas szkoły zawodowej doksztalającej. Później został studentem nadzwyczajnym ASP – najpierw w szkole ogólnej (1931-32), a następnie w szkole głównej (1932-35) prof. Ksawerego Dunikowskiego. Z rzeźby u prof. Dunikowskiego zazwyczaj dostawał oceny dobre, w dwóch ostatnich semestrach bardzo dobre. Z rysunku u prof. Władysława Jarockiego otrzymywał oceny dobre. Miał problemy z rysunkiem wieczornym u prof. Kazimierza Sichulskiego, ale już u prof. Zbigniewa Pronaszki dostawał oceny dobre, tak samo z anatomii i z historii sztuki, a z odlewania w gipsie zawsze bardzo dobre. Opłaty w każdym semestrze uiszczał punktualnie i w całości. Przy 10 semestrze pod pieczętą „Absolutorium z końcem roku szkolnego 1944/45, Kraków 15.06.1945” podpisał się prof. Ignacy Pieńkowski, ale nie wpisano numeru, natomiast powyżej znajduje się adnotacja: „Uchwała z dn. 23 lipca 45 zaliczony cały V rok”.

Karol Malczyk z Barwałdu Średniego, syn Franciszka i Franciszki, urodził się 24 stycznia 1907 r. Był absolwentem wadowickiego gimnazjum a następnie Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Krakowie, gdzie uzyskał absolutorium w 1933 r. Uczęszczał do ASP w latach 1934-38, najpierw do szkoły ogólnej, później głównej rysunku prof. Władysława Jarockiego (1934-36), następnie do szkoły głównej malarstwa prof. Fryderyka Pautscha (1936-38), u którego w roku 1938 otrzymał pochwałę za rysunek wieczorny. Z karty indywidualnej studenta wynika, że w czasie studiów mieszkał w Barwałdzie Średnim 15 i dojeżdżał na zajęcia do Krakowa. Utrzymywał się z własnych zarobków, ale wspierali go także finansowo rodzice, których głównym źródłem dochodów było rolnictwo i, jak precyzował młody artysta, należeli oni do grupy „właściciele i dzierżawcy do 5 ha”. Z rejestrów wynika, że Malczyk opłaty za studia rozbił na wiele rat, w ósmym semestrze widnieje zapis ołówkiem: „brak opłaty” i prawdopodobnie problemy finansowe sprawiły, że nie kontynuował dziewiątego i dziesiątego semestru. Chęci i zdolności z całą pewnością mu nie brakowało: z rysunków był dobry, z rysunków wieczornych bardzo dobry, z perspektywy bardzo dobry, z anatomii bardzo dobry, z historii sztuki dostateczny, z malarstwa dobry, z technologii malarskiej dobry, z grafiki dobry i z architektury dobry.

Powyższe informacje zostały zebrane na podstawie Ksiąg świadectw, Rodowodów, Kart wpisowych i Kart indywidualnych. Znacznie więcej dokumentów, jak podania, życiorysy, karty ewidencyjne, karty zaliczeniowe, indeksy, ocena pracy dyplomowej oraz różne zaświadczenia urzędowe pozostało w teczkach dotyczących studentów odbywających naukę już po wojnie, czyli

Karola Pustelnika i Ludwika Jacha juniora.

Karol Pustelnik urodził się 9 kwietnia 1918 r. we Frydrychowicach, maturę zdał 21 czerwca 1939 r., w latach 1946-50 odbył naukę w Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych, a potem w latach 1950-51 na Akademii Sztuk Plastycznych na wydziale konserwacji dzieł sztuki. Absolutorium uzyskał 27 czerwca 1950 r., a po zdaniu egzaminu dyplomowego 19 czerwca 1952 r., uzyskał stopień zawodowy dyplomowanego artysty plastyka konserwatora. Według zachowanych kart zaliczeniowych, od drugiego do czwartego roku Pustelnik studiował malarstwo u prof. Tadeusza Kantora uzyskując zawsze oceny bardzo dobre, a na karcie z drugiego roku jest także adnotacja o przyznanej wyróżnieniu. Na karcie zaliczeniowej z piątego roku studiów widnieją następujące oceny: kostiumologia – dobry, terminologia – plus dobry, kopiowanie – bardzo dobry, inwentaryzacja – bardzo dobry, konserwacja plastyki ruchomej – bardzo dobry oraz technologia – bardzo dobry. Praca dyplomowa Karola Pustelnika pt. „Techniki temperowe i olejne w malarstwie sztalugowym w XV-XVII w.” oceniona została przez prof. Jana Hoplińskiego, który wysiłek autora uznał „za pozytywny i zasługujący na ocenę dobrą”. Pustelnik jako pracę dyplomową wykonał kopię głowy kobiecej „Lukrecję” w trzech stanach wg oryginału Łukasza Cranacha: w pierwszym wykonał rysunek ze wstępnym podcieniowaniem, w drugim podmalował, w trzecim doprowadził do końca.

Ludwik Antoni Jach urodził się 5 stycznia 1921 r. w Skawinie, jako syn, jak sam podaje, Ludwika artysty malarza krakowskiej ASP i Stanisławy z Gazdeczków Jachowej. Studiował na wydziale malarstwa w latach 1946-51 na tej samej co ojciec Akademii, ale już nie Sztuk Pięknych tylko Plastycznych. Przed wojną nauki pobierał w wadowickim gimnazjum i liceum, świadectwo egzaminu dojrzałości Liceum Ogólnokształcącego w Wadowicach otrzymał już po wojnie 16 lutego 1946 r. Jak pisał w podaniu, [- -] *kształciłem się w rysunkach pod kierunkiem mego ojca. [- -] Celem mojego życia jest Sztuka, [- -] pragnę jej się poświęcić przez wytrwałą pracę w zawodzie malarskim [- -]. Nawiasem wspomnę, że w czasie okupacji na terenie tzw. Reichu udzielałem młodszym kolegom i koleżankom lekcji potajemnie nauki rysunku.* W innym miejscu w rubryce „przynależność partyjna i organizacyjna; od 1939 do 1944” pisze: „ojciec: kierownik Tajnego Nauczania na powiat wadowicki”. W czasie studiów zmieniał kilkakrotnie adres krakowski: ul. Kasztelańska 22/3, ul. Zagrody 23 na Dębnikach, Dajwór 16, natomiast w Wadowicach ul. 3 Maja 61 (zmieniła nazwę na ul. Stalina 61). Na rok przed ukończeniem studiów starał się o stypendium socjalne a także mieszkaniowe, motywując swoją trudną sytuację materialną ciężką chorobą ojca, który miał na utrzymaniu również jego brata studiującego na Politechnice. Uchwałą Środowiskowej Komisji Stypendialnej przy Akademii Sztuk Plastycznych w Krakowie, podpisaną przez Zbigniewa Pronaszkę, stypendium zostało mu przyznane. Jeśli chodzi o oceny, to zachowały się tylko te z ostatnich semestrów, coraz mniej wśród nich ocen za osiągnięcia artystyczne (a te są

dobrze i bardzo dobrze) i wielkich nazwisk wśród profesorów, których miejsca natomiast zajmowali ludzie, potrafiący nauczać jednocześnie teorii sztuki i np. Przedmiotu „Podstawowe zagadnienia Marksizmu i Leninizmu”. Ponadto w planie nauczania były zajęcia z estetyki marksistowskiej, sztuki wschodu, czy nauki o Polsce współczesnej. Jach absolutorium uzyskał 19 października 1951 r. Brak natomiast informacji o egzaminie dyplomowym, prawdopodobnie powodem była coraz gorsza sytuacja materialna i śmierć ojca (26 czerwca 1952 r.).

Warto dodać, że po trzydziestu latach grupa „Czartak II” podjęła próbę reaktywacji. W maju 1964 r. zorganizowano wystawę, na której swe prace wystawiali: Felicja Świtalska, Franciszek Suknarowski, Karol Pustelnik, Ludwik Jach junior, Józef Jura i Michał Kręcioch.

Żaden z wymienionych dziewięciu absolwentów nie pozostawił swoich prac w reprezentacji zbiorów Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Ich dzieła dziś można podziwiać głównie w zbiorach: Muzeum Miejskiego w Wadowicach, Muzeum Emila Zegadłowicza w Gorzeniu Górnym, Galerii Franciszka Suknarowskiego w Wadowicach, Prywatnego Muzeum Polsko-Amerykańskiego Z. Krausa w Wadowicach, Muzeum Okręgowego w Bielsku-Białej, Towarzystwa Miłośników Ziemi Wadowickiej oraz w kolekcjach prywatnych.